

תורכי, אורי אריב וסוכני נערי על ספסליהנאשמים (1972) היו פגמים בהתנהגות החברים!

● **אתה מבין את משמעות השיר של נעמי שמר?**
אני מבין, והמשמעות הזו יפה לשני העמים. זה שיר יפה מאוד, שיר-עידוד. אהבתי את השירים של אמירה מידן. היה לה חבר בכלא, קראו לו אשר ידלן. כל השירים ששלחה לו — הוא מסר לי אותם.

● **ידלן התחבר אתך בכלא?**
היינו חברים טובים, הוא היה חברי לתא. ● **ידלן ישב עם האסירים הביטחוני-ניים?**

האסירים הפוליטיים לא אהבו אותו. אז עם הביטחוניים היה לו טוב. אחותו ואשתו באו פעם לבקר אותו והביעו פחדים. הוא אמר להן: „אתן טועות. יותר בטוח בשבילי עם הערבים מאשר עם היהודים!“

● **ניחלת עם ידלן שיחות פוליטיות?**
היו לנו הרבה שיחות פוליטיות, ואף אחד לא הצליח לשכנע את השני.

● **הוא הסביר לך את מעשיו שעליהם נתן את הדיון?**

לא בפרטים, אבל הוא אמר לאיפעם: „אילו הייתי פותח את הפה, הייתי מביא לפה עוד אני שים“. והוא אמר לי שהראשון שהיה מצטרף היה אחד שמת כבר.

● **ואת מיכאל צור הכרת?**

אל תדברי איתי על מיכאל צור.

● **האסירים היהודיים אהבו את צור.**

הוא נהג ללמד אותם.

איתי הוא לא לימד שום דבר! צור היה ביוזרי קרט עירוני, וידלן היה קיבוצני. ההתנהגות הקיבוצניקית היתה מושרשת בו, לכן אהבתי אותו.

● **כיצד ראית את חייד בבית הכלא, השלמת אם כך שתזדקן שם?**

השלמתי עם העובדה שאני אסיר. האמנתי שאשתחרר בכל רגע, אבל הייתי מוכן נפשית לשבת כל תקופת-המאסר. כשהקמתי את האיר-גון ידעתי לקרוא מה אני הולך, ידעתי שאני יכול להיאסר וידעתי שאני יכול למות.

● **לצערי, בבית-הסוהר לא התחשבו במחלות שלי. רצו להשפיע עליי דרך המחלה. היה רופא אחד שלא היה רופא — הוא היה סוהר. הייתי צריך ללכת לניתוח לפני שמונה חודשים. לא שלחו אותי.**

יש לי בעיות עם היר, בעיות עם הלב. בעיות עם הסוכרת, אני נדיארם לא בריא. קיבלתי הרבה מחלות בכלא.

● **אתה מתכוון להמשיך בפעילותך הפוליטית?**

אני לא בריא. אין לי יכולת להמשיך בפעיל-לות.

● **אילו היית בריא. היית ממשיך?**

כן, הייתי ממשיך.

● **כמו קודם?**

ועוד יותר! אבל הגיל שלי והבריאות שלי לא מרשים לי.

ררו בקרוב, ומחר יבוא צלם ויצלם אתכם, ויש לכם הזכות להחליט אם אתם רוצים להישאר בארץ או לצאת.

● **לסי מה נקבע מי יישאר בארץ ומי ייצא? האם כל אחד החליט לעצמו?**

בחרנו באופן עצמאי, בלי לחץ. נפגשנו עם איש הצלב האדום לכר. לא היה איתנו שום איש שילטון, לא השפיעו עלינו — לא מבחוץ ולא מבפנים.

● **כיצד הגיבו אלה שנשארו?**

אלה שנשארו זה מאסרים קטנים. יש אחד מהכפר ערה, שנמצא פחות משנה בבית-הסוהר.

מאהר יונס שמו. הוא קיבל כרטיס-שיחרור, וזו מיים אחרי זה שללו לו את הכרטיס. הצלב האדום אמר השישראלים הטילו וטו על השיחרור שלו, כי הוא הרג חייל.

● **כיצד הגיבו האסירים היהודיים על השיחרור שלכם?**

היו מבוססים. שיתפנו אותם בשימחה. התח-בקנו, נפרדנו, התנשקנו.

● **לא היתה התמרמרות. כמו זו השוררת בקרב הציבור היהודי שבי חוץ?**

היתה התמרמרות מסוג אחר. גם הם רוצים ללכת הביתה, ומגיעה להם חנינה. בגין, לפני שעלה לשלטון, הבטיח חנינה לכל אסירי המי-דינה, ערבים ויהודים, ולא קיים.

● **חוץ מאורי אריב ישבו בין הביטי-חוניים עוד אסירים יהודיים?**

גם יחזקאל כהן ישב איתנו. אל תשכחי שהיה להם יותר נוח אצלנו. המסורת יותר חזקה וההשי-כלה היתה מאוד חשובה. כולם למדו. כל הזמן למדו. כשהיית נכנסת לחדר-הכיתה — היית רואה רק אסירים ביטחוניים.

אני ניסיתי לשנות דיעות, למצוא קשר, למנוע שינאה. בעיני האסירים היהודיים הפוליטיים, הערבי נתפס כסטריאוטיפי. פיתאום הם פגשו בכית-הסוהר ערבי שהוא נדיארם משכיל, מורדני, מתייחס ומתנהג אליהם כאל בני-אדם. זה שבר את הקרח.

היו גם אסירים שסבלו מהטרדות מיניות. היו מביאים אותם לשבת איתנו, להגן עליהם.

בגלל מחלת הסוכרת קיבלתי פעם בשבוע שמן, וכשאסיר היה רוצה שמן לסלט, היה מבקש ממני. הייתי אומר: בבקשה, קח. לא משנה אם זה יהודי או ערבי. בתגים הנוצריים, כשאשתי שלחה לי ממתקים, הייתי מחלק לחברים היהודיים.

● **ובחגים היהודיים?**

שיתפו אותנו אפילו בטקסים. אני בטקסים לא השתתפתי, בגלל היחס שלי לרת. אבל היו שהש-תתפו. אני מכיר את החגים היהודיים, יש לי טעם לומר ולשירה העברית. אני אוהב מאוד את אסתר עופרים. בעיני היא דומה לפאירון. אני אוהב מאוד את שירי-העידוד של נעמי שמר, במיוחד את על הדבש ועל העוקא. מילים יפות.

בסדר, אז לא היו בעיות. אם לא — היו מדברים איתו, משכנעים.

● **היית מהאסירים המבוגרים.**

הייתי האסיר המבוגר ביותר.

● **היתה לך סמכות, באו אליך להתיי-עץ, באו אליך שתחליט?**

לא היתה לי סמכות. התייעצו איתי, ביקשו את דעתי בכל מיני עניינים. השתתפתי באירור-עים, נאמתי וקראתי שירת-עידוד.

● **קראת עיתונים עבריים?**

לרוב. הייתי מגוי על חדשות. הארץ והעולם הזה. קראתי גם מעריב.

● **טלוויזיה?**

ראינו כל ערב עד סוף מבט.

● **מה היה קורה כשהייתם רואים ב.מבט? עימות יהודי-ערבי?**

כל אחד ביטא את זעמו בינו לבין עצמו.

● **לא היה מתח?**

חיפשנו את המשותף. הרי חיינו ביחד, הערפנו לא ללכת אחד נגד השני, השתוונו והתיידדנו. גם שיתפנו פעולה כשהיה צריך: הנה, אני ועוד

מישהק כדורסל. היו קוראים, לומדים, כותבים. כל הזמן עסוקים.

● **אתה יכול לתאר לי את סולמי ההירארכיה בקרב הביטחוניים?**

אני לא הייתי שייך לסולם ההירארכיה. הייתי עצמאי ולא הייתי שייך לשום אירגון. נכון שהתחשתי באירגונים. כשהיתה פעילות, הייתי משתתף.

● **איזו פעילות?**

הרצאות, ימי-זיכרון, יום ה' 2 בנובמבר. יום הכרות המהפכה ומאורעות אחרים שחגגנו.

● **איך חגגתם את האירועים האלה?**

באסיפות כלליות, הרי נמצאנו כולנו באותו האגף.

● **כמה בתא?**

14 איש, ולאחרונה 17 — כששלושה ישנים על הרצפה, כי לא היו מיטות.

● **היית בתא אחד עם קרוז אוקא-מוטו?**

לא כל הזמן, רק בארבעת החודשים האחרון-נים. אוקאמוטו הוא לא שפוי. הוא מקבל קריוות, צועק ביפאנית.

● **כיצד נהגתם בו כשנכנסם לקריוות?**

שום דבר לא עשינו, סכלנו אותו. היינו מלטפים אותו עד שנגע. הוא ישב 13 שנים בתוך איקס, לא היתה לו שום שפה משותפת עם האחרים. הוא למד קצת עברית, אבל זה שום דבר.

● **הצלחת לדבר איתו?**

רק הייתי אומר לו מרחבא, גוד מורנינג. הוא לא היה עונה. שיגעו אותו באיקס.

אם שמת לב להליכה שלו, הוא הולך כאילו עוד יש אזיקים לרגליו. היו מוציאים אותו לטיול שעה ביום והיו קושרים אותו באזיקים כידיים וברגליים. אחר כך הוציאו לו את האזיקים, אבל הוא הולך כאילו האזיקים עליו.

הוא לא היה שקט. כשהיינו רואים סרט-מתח והיה אקשן על המסך, כמו למשל קרביירות, הוא היה מתעורר ומתחיל לצעוק.

● **מה היו היחסים בין הביטחוניים לפוליטיים היהודיים?**

אנחנו נמצאנו כולנו בתוך בית-סוהר. היה כבוד הדדי.

● **זה נכון שאצלכם, הביטחוניים, היתה מערכת-מישפט עצמאית, שהי-תה שופטת את האסירים במיסגרת הפנימית שלה?**

אין דבר כזה.

● **מספרים כי האסיר הביטחוני שעל פיו בנו אורי ובני ברבש את דמות ה-מנהיג הערבי בסרט „מאחורי הסורגים“ נשפט על-ידי חבריו, על ששייתף פעולה עם הברבשים.**

אני לא יודע על דבר כזה. אני יודע שהיתה ביקורת על כל חבר וחבר. אם החבר היה מתנהג

רק שילשום, כשהלכתי לבית-חולים, פגשתי יהודי עצור מחדש, שהיה חולה כמוני בבית-הסוהר. אחר כך שיחררו אותו, והוא נעצר עוד פעם ונא לקבל טיפול. הוא ראה אותי והשתגע: „מה אתה עושה פה?“ אמרתי לו שהשתחררתי. אמר לי „מברוכ“, נישק אותי וחיבק אותי. ככה זה כשהייתם ביחד. אנחנו רק בני-אדם.

● **הסלגת בשייכו של הגונדר החדש של בתי-הסוהר, רסי סוויסה.**

דיברתי איתו לפני שנכנס לתפקיד. הוא מצא חן בעיניי. יש לו גישה אוניקטיבית וחובית לאסירים, אני מאמין שיצליח. הוא שאל לשלומי, אמרתי לו לא הכי-טוב. הוא שאל מה הבעיה, סיפרתי לו על המחלות. הוא לקח את זה ללב. הרגשתי את זה.

אחר כך שמעתי אותו בראיון עם יצחק ליבני ואמרתי לחברים: הבני-אדם הזה הוא בסדר.

הוא באמת קיים הבטחות לגבי הקניה בקנטי-נה. מותר עכשיו לקנות שעונים וגם ווקמן. הוא אמר שירשה להכניס טלוויזיה ציבעונית, ושכל אסיר ואסיר יוכל לרכוש לו טלוויזיה כזו בקני-טניה. הוא הגדיל את סכום הקניה.

בחדשים האחרונים, לפני שנכנס לתפקיד, תמיד היה מחסור במיזרכים. אף פעם לא היה מספיק סיגריות. הוא העלה את סכום הקניה ל-30 אלף שקל בחדש. זה סכום משמעותי. וחוז-מזה, הקציב סכום נפרד לרכישת סיגריות.

הוא ביטל את אגף רקפת שבבית-המעצר. הוא מתנהג כמו בני-אדם. לפני שהשתחררנו שלח לנו מיכתבים אישיים. כתב: „תהיו בריאים, ואני לא מאחל לכם לחזור לכאן.“

● **במשך השנים שישבת בבית-הסוהר, פגשת בהרבה מפקדים.**

היו מפקדים טובים יותר ופחות. היו אנשים שלא היה לנו הכי-נוח איתם, היו שהיתה להם אישיות שלא הסתדרנו איתה.

● **מי למשל?**

לא צריך שמות.

● **רוני ניצן?**

לא רוצה לדבר עליו. הוא מת. אסור להתייחס למת. אבל, למשל, פולק, המפקד הנוכחי, הוא יריב הגון. גם סוויסה הוא יריב הגון.

● **מתי נודע לך שאתה משתחרר?**

35 יום לפני השיחרור קלטנו את היריעה ברדיו מונטה קרלו. אמרו שם שסוכם בין ג'יבריל וישראל על חילופי-שבויים. היתה שימחה גדול-לה.

שבועיים אחרי זה באו אנשים מהנהלה ואספו טביעות-אצבעות ופרטים, והמנהל אמר: „תשתח-“

● **מתי נודע לך שאתה משתחרר?**

35 יום לפני השיחרור קלטנו את היריעה ברדיו מונטה קרלו. אמרו שם שסוכם בין ג'יבריל וישראל על חילופי-שבויים. היתה שימחה גדול-לה.

שבועיים אחרי זה באו אנשים מהנהלה ואספו טביעות-אצבעות ופרטים, והמנהל אמר: „תשתח-“

● **מתי נודע לך שאתה משתחרר?**

35 יום לפני השיחרור קלטנו את היריעה ברדיו מונטה קרלו. אמרו שם שסוכם בין ג'יבריל וישראל על חילופי-שבויים. היתה שימחה גדול-לה.

שבועיים אחרי זה באו אנשים מהנהלה ואספו טביעות-אצבעות ופרטים, והמנהל אמר: „תשתח-“

● **מתי נודע לך שאתה משתחרר?**

35 יום לפני השיחרור קלטנו את היריעה ברדיו מונטה קרלו. אמרו שם שסוכם בין ג'יבריל וישראל על חילופי-שבויים. היתה שימחה גדול-לה.

שבועיים אחרי זה באו אנשים מהנהלה ואספו טביעות-אצבעות ופרטים, והמנהל אמר: „תשתח-“

● **מתי נודע לך שאתה משתחרר?**

35 יום לפני השיחרור קלטנו את היריעה ברדיו מונטה קרלו. אמרו שם שסוכם בין ג'יבריל וישראל על חילופי-שבויים. היתה שימחה גדול-לה.

שבועיים אחרי זה באו אנשים מהנהלה ואספו טביעות-אצבעות ופרטים, והמנהל אמר: „תשתח-“

● **מתי נודע לך שאתה משתחרר?**

35 יום לפני השיחרור קלטנו את היריעה ברדיו מונטה קרלו. אמרו שם שסוכם בין ג'יבריל וישראל על חילופי-שבויים. היתה שימחה גדול-לה.

שבועיים אחרי זה באו אנשים מהנהלה ואספו טביעות-אצבעות ופרטים, והמנהל אמר: „תשתח-“

● **מתי נודע לך שאתה משתחרר?**

35 יום לפני השיחרור קלטנו את היריעה ברדיו מונטה קרלו. אמרו שם שסוכם בין ג'יבריל וישראל על חילופי-שבויים. היתה שימחה גדול-לה.

שבועיים אחרי זה באו אנשים מהנהלה ואספו טביעות-אצבעות ופרטים, והמנהל אמר: „תשתח-“

● **מתי נודע לך שאתה משתחרר?**

35 יום לפני השיחרור קלטנו את היריעה ברדיו מונטה קרלו. אמרו שם שסוכם בין ג'יבריל וישראל על חילופי-שבויים. היתה שימחה גדול-לה.

שבועיים אחרי זה באו אנשים מהנהלה ואספו טביעות-אצבעות ופרטים, והמנהל אמר: „תשתח-“

● **מתי נודע לך שאתה משתחרר?**

35 יום לפני השיחרור קלטנו את היריעה ברדיו מונטה קרלו. אמרו שם שסוכם בין ג'יבריל וישראל על חילופי-שבויים. היתה שימחה גדול-לה.

שבועיים אחרי זה באו אנשים מהנהלה ואספו טביעות-אצבעות ופרטים, והמנהל אמר: „תשתח-“

מישהק כדורסל. היו קוראים, לומדים, כותבים. כל הזמן עסוקים.

● **אתה יכול לתאר לי את סולמי ההירארכיה בקרב הביטחוניים?**

אני לא הייתי שייך לסולם ההירארכיה. הייתי עצמאי ולא הייתי שייך לשום אירגון. נכון שהתחשתי באירגונים. כשהיתה פעילות, הייתי משתתף.

● **איזו פעילות?**

הרצאות, ימי-זיכרון, יום ה' 2 בנובמבר. יום הכרות המהפכה ומאורעות אחרים שחגגנו.

● **איך חגגתם את האירועים האלה?**

באסיפות כלליות, הרי נמצאנו כולנו באותו האגף.

● **כמה בתא?**

14 איש, ולאחרונה 17 — כששלושה ישנים על הרצפה, כי לא היו מיטות.

● **היית בתא אחד עם קרוז אוקא-מוטו?**

לא כל הזמן, רק בארבעת החודשים האחרון-נים. אוקאמוטו הוא לא שפוי. הוא מקבל קריוות, צועק ביפאנית.

● **כיצד נהגתם בו כשנכנסם לקריוות?**

שום דבר לא עשינו, סכלנו אותו. היינו מלטפים אותו עד שנגע. הוא ישב 13 שנים בתוך איקס, לא היתה לו שום שפה משותפת עם האחרים. הוא למד קצת עברית, אבל זה שום דבר.

● **הצלחת לדבר איתו?**

רק הייתי אומר לו מרחבא, גוד מורנינג. הוא לא היה עונה. שיגעו אותו באיקס.

אם שמת לב להליכה שלו, הוא הולך כאילו עוד יש אזיקים לרגליו. היו מוציאים אותו לטיול שעה ביום והיו קושרים אותו באזיקים כידיים וברגליים. אחר כך הוציאו לו את האזיקים, אבל הוא הולך כאילו האזיקים עליו.

הוא לא היה שקט. כשהיינו רואים סרט-מתח והיה אקשן על המסך, כמו למשל קרביירות, הוא היה מתעורר ומתחיל לצעוק.

● **מה היו היחסים בין הביטחוניים לפוליטיים היהודיים?**

אנחנו נמצאנו כולנו בתוך בית-סוהר. היה כבוד הדדי.

● **זה נכון שאצלכם, הביטחוניים, היתה מערכת-מישפט עצמאית, שהי-תה שופטת את האסירים במיסגרת הפנימית שלה?**

אין דבר כזה.

● **מספרים כי האסיר הביטחוני שעל פיו בנו אורי ובני ברבש את דמות ה-מנהיג הערבי בסרט „מאחורי הסורגים“ נשפט על-ידי חבריו, על ששייתף פעולה עם הברבשים.**

אני לא יודע על דבר כזה. אני יודע שהיתה ביקורת על כל חבר וחבר. אם החבר היה מתנהג

רק שילשום, כשהלכתי לבית-חולים, פגשתי יהודי עצור מחדש, שהיה חולה כמוני בבית-הסוהר. אחר כך שיחררו אותו, והוא נעצר עוד פעם ונא לקבל טיפול. הוא ראה אותי והשתגע: „מה אתה עושה פה?“ אמרתי לו שהשתחררתי. אמר לי „מברוכ“, נישק אותי וחיבק אותי. ככה זה כשהייתם ביחד. אנחנו רק בני-אדם.

● **הסלגת בשייכו של הגונדר החדש של בתי-הסוהר, רסי סוויסה.**

דיברתי איתו לפני שנכנס לתפקיד. הוא מצא חן בעיניי. יש לו גישה אוניקטיבית וחובית לאסירים, אני מאמין שיצליח. הוא שאל לשלומי, אמרתי לו לא הכי-טוב. הוא שאל מה הבעיה, סיפרתי לו על המחלות. הוא לקח את זה ללב. הרגשתי את זה.

אחר כך שמעתי אותו בראיון עם יצחק ליבני ואמרתי לחברים: הבני-אדם הזה הוא בסדר.

הוא באמת קיים הבטחות לגבי הקניה בקנטי-נה. מותר עכשיו לקנות שעונים וגם ווקמן. הוא אמר שירשה להכניס טלוויזיה ציבעונית, ושכל אסיר ואסיר יוכל לרכוש לו טלוויזיה כזו בקני-טניה. הוא הגדיל את סכום הקניה.

בחדשים האחרונים, לפני שנכנס לתפקיד, תמיד היה מחסור במיזרכים. אף פעם לא היה מספיק סיגריות. הוא העלה את סכום הקניה ל-30 אלף שקל בחדש. זה סכום משמעותי. וחוז-מזה, הקציב סכום נפרד לרכישת סיגריות.

הוא ביטל את אגף רקפת שבבית-המעצר. הוא מתנהג כמו בני-אדם. לפני שהשתחררנו שלח לנו מיכתבים אישיים. כתב: „תהיו בריאים, ואני לא מאחל לכם לחזור לכאן.“

● **במשך השנים שישבת בבית-הסוהר, פגשת בהרבה מפקדים.**

היו מפקדים טובים יותר ופחות. היו אנשים שלא היה לנו הכי-נוח איתם, היו שהיתה להם אישיות שלא הסתדרנו איתה.

● **מי למשל?**

לא צריך שמות.

● **רוני ניצן?**

לא רוצה לדבר עליו. הוא מת. אסור להתייחס למת. אבל, למשל, פולק, המפקד הנוכחי, הוא יריב הגון. גם סוויסה הוא יריב הגון.

● **מתי נודע לך שאתה משתחרר?**

35 יום לפני השיחרור קלטנו את היריעה ברדיו מונטה קרלו. אמרו שם שסוכם בין ג'יבריל וישראל על חילופי-שבויים. היתה שימחה גדול-לה.

שבועיים אחרי זה באו אנשים מהנהלה ואספו טביעות-אצבעות ופרטים, והמנהל אמר: „תשתח-“

● **מתי נודע לך שאתה משתחרר?**

35 יום לפני השיחרור קלטנו את היריעה ברדיו מונטה קרלו. אמרו שם שסוכם בין ג'יבריל וישראל על חילופי-שבויים. היתה שימחה גדול-לה.

שבועיים אחרי זה באו אנשים מהנהלה ואספו טביעות-אצבעות ופרטים,